

Ady Endre hite és erkölcsse

Irtta Horváth Cyrill

II.

Ady a filozofálás, aztán az elkészesedés, a fásultság pillanataiban a pantheizmusban kereste sorsa megfejtését. De voltak egyébfajta élményei is. Bajai, hányattasai között akárhányszor ösztönösen egy másik istenre eszmél, akit értelme »non sens«-nek tart és mégsem bir lelkéből kitörölni, mert ott van minden gondolat »halálfelelmekben és egyéb bajjokodásainkban, sőt néha örömeinkben és vigasztalódásainkban is, ösztönösen eszünkbe jut mint részvevő, vigasztaló, segítő valóság. Az ész eldisputálhatja magától, rövidebb-hosszabb időre homályba boríthatja; de végleg meg nem semmisítheti. Expellas furca, tamen usque recurret.

Ady Endre nem volna Ady Endre, ha lelkének ezeket az ösztönös mozgolódsait, ezzel a másik istennel való »rintke-zéseit és vívódásait elhallgatná. Idevágó költeményei értékes gyöngyei lírájának, de a magyar istenes költészetnek is legjajava terméséhez tartoznak. Egyszer sorsa jobbra fordultakor fogja el az áhitat: látja, hogy az Ur mégsem hagyta el »lassan feléje fordítja arcát.« Szívében úgy érzi, mintha Isten hívó szavát hallaná (Adám hol vagy? III. szék.). Máskor nyomorúságában hírtelen megnyugvás költözik lelkébe s ő Isten látogatását véli benne:

Csöndesen és váratlanul
Átölelt az Isten...
És megvakultak
Híu szemeim. Meghalt ifjúságom,
De őt, a fényest, nagyszerűt
Mindörökre látom.

(Az Or érkezése. III. szék.)

Még többször a kimerültség, a szenvedések hajtják Istenhez.

Uram, háboruból jövök én,
Mindennek vége, vége:
Békíts ki Magaddal s magammal,
Hiszen te vagy a Béke.
Nézd, tüzes daganat a szívem,
S nincs, ami nyugtot adjon.
Csókolj egy csókot a szívemre,
Hogy egy kicsit lohadjon.
Lecsukódtak bús nagy szemeim,
Számára a világnak,
Nincs már nekik látnivalójuk,
Csak Téged, Téged látunk.

(Imádság háboru után. III. szék.)

Igen szép költemény a Szeretném, ha szeretnének című kötetben az Alázatosság langy esője. »Nyilazott napod tüzes hője, nem volt enyhülésem«, ugymond; de a szenvedéssel megtanítottól rá, hogy megálazzam magam Előtted.

Nézd, ahogyan fejem lehajtom,
Szánom minden dolyfóm, Uram,
S ha van még bennem góg-erő,
Szívemmel együtt kiszakajtom.
Mutass nekem egy ellenséget,
Valaki ocsmányt, óh Uram,
Megcsókolom csúf lábnyomat,
Hogy méltán imádjalak Téged.

Ady a karácsonyi ünnepeket rendszeresen szüleinél töltötte. A csendes családi kör és az ünnepi hangulat vissza-visszarin-gatta boldog gyermekkorra emlékei közé s egy-egy szép, tiszta költemény (A Jézuska ütszélére. Szer., ha szeretn.; Kis karácsony-ének, Menek. élet.) írására illette. Azokban mindennél figyelemre méltóbb mozzanat: elgületlensége, lelki meghasonlása. Voltak pillanatai, melyekben fájdalmasan érezte az elvesztett gyermek hiányát. Az Illés szekerén című kötetben van egy idevágó költemény. A költő valahol a Sion-hegy alatt egy nyirkos, vak, ősi hajnalon találkozik rég elfeledett Urával. Az Úr olyan volt, amilyennek valamikor gyermekkorában képzelte.

Lámpás volt reszkető kezemben
És rongyolt volt lelkemben a Hit.

Az Úr megvárta.

Jó volt, kegyes volt az öreg.
Ráncos vén kezét megcsókoltam
S jajgatva törtem az eszem:
»Hogyan hívnak téged, szép öreg Úr,
Kihez mondtam sok imát.
Jaj, jaj, jaj, nem emlékezem.
Halottan* visszajöttem hozzád
Én, az életben kárhozott.
Csak tudnék egy gyermeki imát!
Ő nézett reám szomorúan...
»Csak nagyszerű nevedet tudnám.«
Ő várt, várt s aztán felszaladt...
S én ülök
Sírván a Sion-hegy alatt.

* Hitben meghalva.

Sűrű, vizkötésű, bőrkiütésnél a
ROTORA-KENŐCS és SZAPANN használ

A gyermekkor elfelejtett naív hitét nem lehetett pótolni semmiféle filozófiával. A költőt a halálfelelem is unszolja, hogy béküljön ki Urával. Szeretne újra hinni, ahogy egykor: Istennel »nagy bolond hitben« találkozni és imádkozni:

Batyum a legsúlyosabb Nincsen,
Utam a nagy Nihil, a Semmi,
A sorsom: menni, menni, menni,
S az álomom: az Isten.
Vele szeretnék találkozni,
Az álommal, nagy bolond hitben
S csak ennyit szólni: Isten, Isten,
S újból imádkozni.
Nem bírom már harcom vitézül,
Megtelek Isten-szerellemmel:
Siet kibékülni az ember,
Mikor halmi készül.

(Álalom az Isten. III. szék.)

A Szeretném, ha szeretnének című kötetben egy karácsonyi vers már arról tündöklik, hogy

Talán-talán jobb volna
Mégis csak visszaesni,
Betegen is a Krisztust,
A régi Krisztust keresni.
Talán-talán jobb volna,
Mint lelkem keserülni.
Talán-talán jobb volna
Fájó haraggal szólni:
Hajh, mégis csak élsz te, Isten.

(Egy megratlan naplóból.)

Ugyanott az Imádság úrvacsora előtt című fohászból nem kevesebbről van szó, mint arról, hogy Isten adja vissza a költőnek »holt« hitét:

Add nekem azt a holt hitet,
Istenem,
Hogy nem kell ám fenéig inni,
S kelyhed szent borából elég
Egy korty: hinni; —

a Rendben van Oristen című vers pedig éppenséggel a költő megtérése megtörténtéről értesít bennünket.

Ki akarta, hogy megtagadjam,
Örök Sionát messzeahagyjam,
S visszakolduljam öregem
Magamat ismét únt kegyébe?
Lelkes képem kinek a képe?
Kinek roskadok én elébe,
Amikor minden elhagyott,
S nem tudom, ő van-e valóban?

Körülbelül ugyanabból az időtájból való Adyknak egy másik költeménye, az Uraknak Ura (Szer. ha szer.), amely szintén egészen hívó lelket tükrözött:

Már-már lelkem csúf bűnök veszték
S jöttek békés esték:
Rákacagott a háborura
Az Uraknak Ura.
... Az élet be sok újat hozott
S Isten nem változott.
Falusi nádas iskolában
Már ilyennek láttam,
Ki rossz helyett jó és új szívet
Adhat mindenkinek.
Hajjunknak egy ősz hulló szála
Följegyzett bú nála,
S ha a bűnös tőle elköszön,
Ő vár, míg visszajön.

A költő teljesen visszaéli magát gyermekkorai hitébe. Még Kálvin tanítását is megszólaltatja: Isten az ő választottainak vétkeit nem rója fel bűnül, és szabadakarat nem lévén, tulajdonképp minden cselekedetünket ő cselekszi általunk.

Nem rója meg sok vétkeinket,
Mert ő szeret minket,
S poklok felé visz bár az utunk,
Ő int s visszafutunk.

... Edes ernyedten várok várva
Most már a halálra.
Szemem övé volt, kezem: Keze,
Mindent ő végeze.
Háborura el ő bocsátott
S bűnökből kihántott.
Rákacagott a háborura
Az Uraknak Ura.

De mindez csak ideig-óráig tartó el-lágyulás, futó hangulat volt. A Szeretném, ha szeretnének jámbor poézisét nyomon követik a Minden títok versei-nek sivar pantheista filozófiai és a költő ugynevezett »jámborsági rohamai« után mindig visszaesik fanyar filozófiájába. Nyomorúságai közben néhányszor még utóbb is eszébe jut a jószágos Isten, de hitébe folyton belevegyül a kételkedés. »Nem tudom, van-e ő valóban.« A Minden títok versei-ben azt mondja egy helyen:

Ügyvédi, jogi szigorlatokra,
alapvizsgákra, államszámvitelre

szontagh-szeminarium, Budapest.
IV., Váci utca 51. — Telefonszám: József 389-61.

Próbáltam sokféle mesét,
De hajh, egyik se volt elég:
Szívemben, idegimben
Kiabáló nagy lárma
Téged keres, Fölség,
Isten, a tied minden.

(Az Isten-kereső lárma.)

Azt mondja, a szive, az idegei ra-jongva kívánják az Istent; de eszével hiába keresi. Két szép költeménye fog-lalkozik még ennek a lélekállapotnak meg-örökítésével: a Hiszek hitetlenül Istenben a Minden títok versei elején és az Isten-hez hanyatló árnyék a Menekülő élet-ben. Mind a kettő keserű panasz, a bü-nös, aki élete romjain csalódásaiból és nyavalyáiból borzadva veszi észre, hogy gonosz utakon járt és tévelygésével átkot és nyomorúságot szerzett magának.

Hiszek hitetlenül Istenben,
Mert hinni akarok,
Mert sohse volt még így rászorulva
Sem élő, sem halott.
Szinte ömlök tört szívemből
A keserű igék,
Melyek még tavaly holtak voltak,
Cifrázott semmisség.
Most minden-minden imává vált,
Most minden egy husáng,
Mely veri szívem, testem, lelkem...
Szépség, tisztaság és igazság,
Lekacagott szavak,
Oh, bár haltam volna meg akkor,
Ha lekacagtalak.
Szűzesség, jószág, bölcs derékség,
Oh, jaj, be kellett.
Hiszek Krisztusban, Krisztust várok,
Beteg vagyok, beteg.

Ady megégette magát és az ellenkező irányba szeretne fordulni. Azt mondja, hogy most már hisz az Istenben. Nem azért, mintha meg volna győződve létéről; erről szó sincs; hanem mivel hinni akar benne. Mintha valaki így beszélne: »Eddig az ördögnek szolgáltam és a kárhozat tüzét érzem magamban; most már elég az ördögből; az Isten utjára térek. Nem tudom, van-e Isten egyáltalában; talán van, talán nincs; de én hinni akarom, hogy van, mivel nincs más menekvés szá-momra és rajta kívül senkihez sem fordulhatok.«

A gondolat sokkal világosabban jut ki-fejezésre a másik költeményben. Az Isten-hez hanyatló árnyék-hoz az ihletet a biblia szolgáltatja. »Mint az árnyék, mikor el-hányatlik, el kell mennem és ide s tova hanyattatom, mint a sáska.« A költő el-mondja, hogy egészen összezavarodott már; ha Istenhez fordul is, megfojtja szavát a »rontása«: a kételkedés.

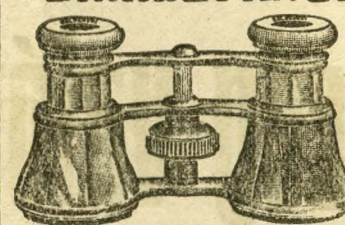
Öldöztetésimben kellettél
S kerestelek bús-szilajon.
S már-már jajomból kihagyom
Neved, mely szebb minden neveknel.
Szent Képzés, örök hit-balszam,
Ki létlelül is leglevőbb,
Meghajlok szent színed előtt
S akarom, hogy hited akarjam.
Megüzteték s nem nyugszom addig,
Míg hitedet meg nem nyerem,
Mert kocnyán van az életem
Mint árnyék, mikor elhanyatlik,
S hanyattatom, miként a sáska.

Azt mondja, most már látja, amit »előbb« nem látott: hogy »csak Tenéked van erőd, s »nem szabad hinni senki másba.« De fogadkozása megmarad pusztá fogadkozásnak. Az elveszített valóságos hithez nem lehetett fölemelkedni azzal a meggyőződéssel, hogy az Isten pusztán »szent képzés«. Viszont a költő sem irta még le az utolsó szót az Isten-kérdésben. A Halottak élen című kötet Menekülés az Úrhoz című verszetében újból fölmerül a probléma s ezuttal minden eddiginél pon-tosabban körülírt alakban.

... Megszakadt szép imádkozásunk,
Pedig valahogyan: van Isten.
Nem nagyon törődik velünk,
De betakar, ha nagyon fáznak.
Imádkozunk, hogy higye higyjünk:
Van Isten, de vigyáz Magára,
Van Isten, s tán éppen olyan,
Kilyenekben valaha hittünk.
Adjuk Néki hittel magunkat,
Ő mégis csak legjobb kísértet,
Nincs már* semmi hinnivaló,
Higyjünk hát a van-vagy-nincs Úrnak,
Mert ő mégis legjobb kísértet
S mert szörnyűséges, lehetetlen,
Hogy senkié, vagy emberé
Az Élet, az Élet, az Élet.

* Mikor.
* Valószínűleg sajtóhiba más helyett.

Színházi lápcsövek,

szemüvegek,
orrcsipesek,
barometerek,
hőmérők a leg-
jobb kivitelben
Calderoni
és Társa
látóerőcsökkentő
BUDAPEST
V. Hűvösvölgy 1
(Hass palota)
Tel. L. 978-26.

Alapítva 1819.

Első pillantásra úgy tetszik, mintha gunyolódna a költő, mikor azt ajánlja, hogy higyjünk csak a »van-vagy-nincs Úrnak«, aki a legjobb »kísértet«. De ez látszat csupán. Valójában a vers komoly vallomás. »Abbahagyjuk az imádkozást, pedig valahogyan úgy áll a dolog: van Isten s talán éppen olyan, amilyenekben valaha hittünk.« Ami ezután következik, a Kant ismeretes doktrínája: Isten léte a kritikai ész számára be nem bizonyít-ható, de a gyakorlati észnek súlyos köve-telménye. Amannak az Isten pusztá eszme, kigondolás, agyrem, fantazma, »kísértet«, amelynek nem felel meg tárgyi valóság, »van-vagy-nincs Úr«, de a gyakorlati ész-nek szükségképpen létező lény, mivel »szörnyűséges« és »lehetetlen«, azaz em-beri érzésünkkel és gondolkodásunkkal ellenkezik, hogy ne létezzék. Nevezik, akik akarják, »van-vagy-nincs Úr«-nak, »kísértet«-nek; mi adjuk át Néki hittel, mi bizzuk rá magunkat; mert ez a »kísér-tet« mégis csak a legjobb »kísértet« szá-munkra.

Ennyire jutott el Isten-kereső utjában. Talán tovább is elér, ha ki birt volna bontakozni Kant hamis doktrínájának hálójából. Sajnos, pesszimizmusától sem tud szabadulni eléggé. Istenben nem látja meg a kereszténység Istenének fölséges attributumát, hogy mint szerető Atya ör-ködi gyermekei fölött és tudta nélkül egyetlen hajszál sem hullhat le fejükről. Azt mondja: »Nem nagyon törődik ve-lünk«, csak nagy nyomorúságainkban jön segítségünkre. A vigasztalódnak leg-bősbébb forrását zárta el ezzel magától.

Az amerikai Kossuth-zarándoklás.

A Magyar Nemzeti Kossuth Zárandok-bizottság olyan küldöttséget szeretne össze-állítani, mely az egységes magyar nemzet hű kifejezője legyen. A zárandoklásban számít a törvényhatóságok, rendezett tanó-csu városok és jelentősebb községek mellett társadalmunk minden rétegének részvéte-lére foglalkozásra, pártállásra, felekezetre való tekintet nélkül.

A bizottság a hajómenetrendek figyelem-bevétele mellett és hogy a hajót a leggyor-sabbban (6 nap alatt) legyen meglehető, el-határozta, hogy az Apponyi Albert gróf ve-zetése alatt álló zárandoklót a White Star Line „Olympic“ nevű 46.000 tonnás expresszhajóján vezeti ki Amerikába.

A zárandokbizottság március 5-én reggel indul Budapestről, 6-án érkezik Párisba, onnan 7-én indul különvonaton Cher-bourgba, még aznap hajóra száll s 13-án reggel érkezik Newyorkba.

A zárandokok két csoportra oszlanak. Az első csoport tagjai — akik öt napot tölthetnek Newyorkban és környékén, március 17-én éjjelkor indulnak vissza az „Olympic“-kel, 23-án érkeznek Cherbourgha és 25-én Budapesten lehetnek. Fizetnek 247.50 dollárt, aminek ellenében II. oszt. vasuti jegyet kapnak Budapestől Cher-bourghig és vissza, teljes ellátást a hajón tu-rista osztályon, vezetők irányításával meg-tekintik Newyorkot s itt is teljes ellátást nyernek.

A második csoport tagjai meglekintik Newyorkot, majd Philadelphiat, Washing-ton, Pittsburgot, Clevelandot, Buffalót s a Niagara-vizesést, tehát a magyarság legna-gyobb centrumait s Amerika érdekes látni-valóit. Részvételi díj 410 dollár, aminek el-lenében II. oszt. vasuti jegyet és étkezést kapnak Budapestől Cherbourghig s Cher-bourghtól Budapestig, teljes ellátást a hajón turista osztályon s teljes ellátást az egész amerikai tartózkodás alatt, fűrdőszobás la-kással, a mi expresszvonataink első osztá-lyának megfelelő Pullmann-vonatokon, éj-szakai utazásnál hálókocsit, autók felhasz-nálásával, vezetők kálauzolásával a látni-valók meglekintését s az amerikai ellátásba a borralvalót is bennfoglaltnak. E csoport március 31-én indul vissza a „Majestic“ 56.000 tonnás expresszgőzessel, április 6-án ér Cherbourgha s április 8-án lehet Buda-pesten. Az európai utazásnál az ut megsa-kítható s a hajón kellő ráfizetéssel inaga-sabb osztály is vehető igénybe, bár a zárandoklás előkelő vezetői is turista osztá-lyon fognak utazni, amely osztályt csak a legutóbbi időkben szervezték a jobb hajó-kon, hogy az intelligens középosztálybeliek igényei jobban kielégíthetők legyenek. (Aki Amerikában maga látja ei magát, az az európai oda-visszautazásért II. osztályon s a turistaosztályu hajójegyért fizet 219 dol-lárt.)

A bizottság elnöki irodája Országház, XI. kapu alatt van Utazási irodája Baross-tér 9. alatt, ahová a Magyar Nemzeti Kossuth Zárandokbizottság címre küldendők a le-velek.

MODERN BUTOR SZALON
Állandó nagy kiállítás. Üllői-ut 14. szám. Hírlépcső
egyrétegű kézzel. Iron falatú kőzet-mény